

פרק יג / ברוריה בן-דוד (וייס)

עתה אנו עומדים בתקופת משבר קשה במלכות דוד. המשבר התחיל לאחר הכישלון במעשה בת-שבע. עד אז הלך דוד מחיל אל חיל, אך החטא גרם למפנה בחייו.

בפרק זה סיפור המאורע הראשון בו נתקיימו דברי נתן הנביא המבשרים פורענות לדוד ולביתו. נכיר את אמנון בנו של דוד בחור קל דעת, רודף תענוגות שסבור שכדי לספק את תאוותיו הכול מותר לו.

מה היה חטאו ?

אמנון בכורו של דוד ובנה של אחינעם היזרעאלית היה גם אחיו מצד אביו של אבשלום בן מעכה בת תלמי מלך גשור. מעכה ילדה לדוד בת ושמה תמר (דה"א ג, ט), לפיכך הייתה תמר אחות אבשלום גם מצד אביו דוד וגם מצד אמו. אמנון חשק בתמר אחותו שהייתה אסורה עליו. לאמנון היה רע (חבר) יונדב בן שמעה הוא שמה (שמ"א טז, ט ; יז, יג) אחיו של דוד. יונדב היה איש חכם וערמומי להרע. הוא הרגיש שאמנון שרוי ברוע יצריו וייעץ לו כיצד לגרום לתמר לבוא אליו הביתה בערמה. תמר שלא חשדה בכוונת הזדון של אחיה נפלה קרבן לידיו. הוא עינה אותה למרות תחנוניה ואחרי כן גרשה מעל פניו. במעשה זה הייתה עברה על מצוות התורה, והוא נוגד את כללי המוסר בישראל. כך אמרה לו תמר: "לא יעשה כן בישראל" (פס' יב). "ואתה תהיה כאחד הנבלים בישראל" (פס' יג). כפל הלשון "בישראל" בא לחיזוק.

אחרי מעשה הנבלה שעשה אמנון לתמר הוסיף חטא על פשע ולא נתן לה לשהות בביתו. ויאמר לה אמנון "קומי לכי" הסתלקי מכאן. היא ניסתה לבקשו לשהות בביתו לפחות עד הערב, מפני שהתביישה לשוב לביתה ביום, שלא ירגישו בה עוברים ושבים ויראו בחרפתה. אמנון לא נתן לה לסיים את דבריה וגרשה מעל פניו. "ויקרא את נערו משרתו ויאמר: שלחו נא את זאת מעלי החוצה, ונעל הדלת אחריה" (פס' יז). "שלחו נא את זאת". לא קרא בשמה לשון גנאי וביזיון. (בשמ"א י כז כתוב: "ובני בליעל אמרו: מה ישענו זה?") תמר לקחה אפר ושמה על ראשה וקרעה את כתונת הפסים אשר עליה לאות כי חולל כבודה, ותשם ידה על ראשה לאות ייאוש ככתוב בירמיהו ב' לז: "גם מאת זה תצאי וידיך על ראשך". היא הלכה וזעקה מרוב צערה. מעשה אמנון שימש דוגמה "לאהבה התלויה בדבר". בטל הדבר בטלה האהבה (מ' אבות ה).

במסכת סנהדרין כא ע"א כתוב שבאותה שעה גזרו דוד ובית דינו על ייחוד של פנויה, כלומר: אסור לאישה להיות במקום סגור עם גבר זר.

בפרק ארבעה לשונות אהבה וכנגדם ארבעה לשונות שנאה. אהבה פסוקים א ד, טו פעמיים. שנאה ארבע פעמים בפסוק טו.

כיצד הגיב אבשלום על מעשה אמנון?

בתורה האח הוא אפוטרופוס לאחותו דואג הוא לנשואיה (בראשית כד נ) ומקנא קנאת כבודה המחולל (בראשית לד כה). אבשלום התאמץ להרגיע את רוחה של תמר. הוא קורא לאמנון אמינון דרך בוז. ואומר לתמר "ועתה אחותי, החרישי, אחיך הוא, אל תשיתי את לבך לדבר

הזה" (פס' כ). כלומר: אל תשימי את לבך, אל תצטערי עוד. ובלבו גמלה החלטה לנקום את נקמתה. במשך זמן מסוים לא דיבר אבשלום עם אמנון מטוב עד רע. אין הכוונה שלא דבר אתו כלל, כי אז היה אמנון חושד בו כי הוא חורש עליו רעה בלבבו, אלא הכוונה שלא הוכיחו, ולא אמר שום דבר רע על הנבלה שעשה לאחותו. אבשלום התייחס אל אמנון בשוויון נפש, כאילו לא קרה דבר. בדומה לכך כתוב: "השמר לך פן תדבר עם יעקב מטוב ועד רע" (בר' לא, כד כט). אך מתוך קנאה לכבוד תמר אחותו בת אמו נטר שנאה לאמנון. "כי שנא אבשלום את אמנון על דבר אשר ענה את תמר אחותו" (פס' כב). הוא חיכה לשעת כושר נאותה, כדי לנקום את חרפת אחותו מאמנון אחיו. אין זה מן הנמנע שהשאלה של ירושת המלוכה מילאה תפקיד מסוים גם במעשה הנקם של אבשלום, כי אמנון היה בכור דוד ולכאורה יורש כסאו.

אחרי המעשה ישבה תמר בבית אחיה אבשלום. הייתה עצובה ובודדה לנפשה. יש המפרשים שלא נישאה לאיש.

כיצד הגיב דוד על מעשה אמנון?

"ויחר לו מאד". דוד התעצב מאד על מעשה אמנון, אבל לא הענישו שלא לחלל כבוד יורש העצר בעיני העם, ואולי גם שלא להזכיר את חטאו בבת-שבע שיכול לומר "טול קורה מבין עיניך". סיבה נוספת דוד ראה במעשה זה קיום נבואת נתן. "הנני מקים עליך רעה מביתך" (יב יא). תרגום השבעים מוסיף ולא עצב את רוח אמנון בנו, כי אהבו, כי בכורו הוא. אם דוד היה מעניש את אמנון כראוי. היה אבשלום נוטר לו איבה ולא היה הורגו. מעשה נורא כזה שעושה אח לאחותו עונשו כרת בידי שמים (ויקרא כ יז).

כיצד נקם אבשלום את חרפת אחותו תמר?

כעבור שנתיים אבשלום זימן את כל משפחתו לחג הגז באחוזתו בבעל חצור הסמוך לנחלת אפרים. מגדלי הצאן חגגו ברוב עם את חגיגת הגז שהיה ליום טוב. למדנו על כך בפרשת נבל (ש"א כה ח לו). אבשלום הזמין גם את דוד לחוג עמו. למעשה אבשלום לא רצה שדוד יבוא לחגיגה, אולי כשהזמינו שיער שלא יבוא, כי דוד היה עדיין מצטער על מעשה אמנון. "ויפרץ בו" ויפצר בשיכול אותיות. אבשלום הפציר בדוד, כדי לא לעורר שום חשד. דוד לא אבה ללכת. אבשלום מציע שאמנון הבכור יורש העצר יבוא. דוד ידע את יחסו של אבשלום לאמנון, את השנאה ששנא אותו וסירב לשלחו. "ויאמר לו המלך: למה ילך עמך?" (פס' כו) אבשלום חזר והפציר בדוד עד שדוד היה בטוח שאין בלבו כלום על אמנון. בייחוד מפני שבראשונה הזמין את כל משפחת המלך, ומשהפציר בו רבות הסכים לשלחו יחד עם כל בני המלך. דוד סבר שבמעמד כל בניו יירא אבשלום לפגוע באמנון.

בשעת המשתה נהרג אמנון בידי נערי אבשלום "ויצו אבשלום את נעריו לאמר: ראו נא כטוב לב אמנון ביין ואמרתי אליכם: הכו את אמנון, והמתם אותו, אל תראו, הלוא כי אנכי צויתי אתכם, חזקו והיו לבני חיל" (פס' כח). אבשלום אמר להם שהוא נוטל עליו את כל האחריות למעשה. "ויעשו נערי אבשלום לאמנון, כאשר צוה אבשלום" (פס' כט). רצח אמנון מהווה ראשית קיום דברי הנבואה שניבא נתן לדוד אחרי מעשה בת-שבע. "ועתה לא תסור חרב מביתך עד עולם" (יב י). לא זו בלבד שאבשלום נקם את כבוד אחותו, אלא גם נעשה מעתה יורש העצר, הבן השני של דוד כלאב לא תבע את הירושה. המפרשים מביאים לכך שתי סיבות. כלאב נפטר בגיל צעיר, או שלא היה ראוי למלוך מסיבה כלשהי.

כל בני המלך חששו שמא אבשלום מתכוון להרוג גם אותם "וירכבו איש על פרדו וינסו" (פס' כט).

הפרד הוא בן כלאיים של חמור וסוסה, או של סוס ואתון.

זו פעם ראשונה שמוזכרת בהמה זו במקרא. כנראה היו נוהגים אז מלכים ושרים לרכוב על פרדים, כך אבשלום בלכתו למלחמה רכב על פרד (יה ט). גם לדוד הייתה פרדה (מל"א א לג לה מד).

מותר לקיים פרדים, אך אסור להרביע (ויקרא יט יט).

הפרדים הובאו כנראה לארץ ישראל מן הארצות אשר מסביב, או מן השלל שלקח דוד במלחמותיו.

כיצד הגיב דוד על רצח אמנון?

בשעה שבניו נסו בחזרה לירושלים הגיעה לדוד השמועה שכל בניו נהרגו. "ויקם המלך ויקרע את בגדיו וישכב ארצה, וכל עבדיו נצבים קרעי בגדים" (פס' לא). יונדב בן שמעה אחי דוד שיעץ לאמנון להזמין אליו את תמר (יג ה) הזים את השמועה לפיה נהרגו כל בני דוד, ואמר לדוד כי אמנון לבדו מת במצוותו ובפקודתו של אבשלום. כנראה היה בסוד ענייניו של אבשלום.

הנער הצופה בבית המלך השקיף לצד בעל חצור לראות אם בני המלך שבים, אבל הם לא הלכו בדרך הישרה, אלא הגיעו לירושלים בעקיפין, מן העבר השני מצד שלא ציפה כלל שיבואו, אולי מרוב פחד מפני אבשלום כדי שלא ישיגם.

בני המלך שבו "וישאו קולם ויבכו, וגם המלך וכל עבדיו בכו בכי גדול מאד" (פס לו).

מה עשה אבשלום?

מפחד אביו ברח אבשלום אל תלמי מלך גשור אבי אמו. וישב שלוש שנים בגשור.

רק אחר שלוש שנים ניחם המלך על אמנון כי מת, לאחר שהתאבל עליו כל הימים. דוד התגעגע לבנו אבשלום היושב בגשור. "ותכל דוד המלך לצאת אל אבשלום" (פס' לט). ותכל נפש דוד המלך לצאת אל אבשלום. כלתה נפשו, הוא התאוה ללכת אל אבשלום.

פירוש נוסף לפי תרגום יונתן נפשו כלתה, כמעט יצאה מרוב געגועים.

אנו לומדים שעברה גוררת עברה.

מעשה דוד ובת-שבע.

מעשה אמנון ותמר.

רצח אמנון בידי אחיו.

בריחת אבשלום מבית אביו.

מה נאמר בתורה על ריבוי נשים?

"לא ירבה לו נשים" (דב' יז יז). ריבוי הנשים של כל מלך ממלכי קדם היה לעתים קרובות הגורם להרס הממלכה, בגלל מריבת הבנים על הירושה.

למשל גדעון, תחילתו איכר עניו החובט חטים בגת הנשלח להציל את עמו מכף מדין.

שבעים בנים נולדו לו, כי נשים רבות היו לו. הבנים נרצחו ע"י אבימלך בנו הפוחז ורודף השררה שנעשה יורשו.

דוד הצליח בכל מעשיו והלך מחיל לחיל. הוא "היוצא ובא לפני העם", וכשהרבה לו נשים גרם לקנאה ושנאה ולסכסוכים בין בניו שהביאו לידי הרס של כל הבניין המפואר שהקים בעמל רב. דוד אהב מאד את משפחתו, ועתה איבד שני בנים בבת אחת.

דוד התאבל על אמנון כל הימים, אבל לא עשה מעשה של ממש כדי להעניש את אבשלום, וגם לא העניש את הנערים שביצעו את מעשה הרצח מטעמו.

עבודה בכתב

- 1) כתבו על המאורע הראשון בו נתקיימו דברי נתן הנביא?
- 2) כיצד נקם אבשלום באמנון?
- 3) כיצד הגיב דוד על מעשי בניו? כתבו בלשונכם ובלשון הספר.
- 4) להיכן נמלט אבשלום?

5) מי אמר למי?

- א) אל בני, אל נא נלך כלנו ולא נכבד עליך.
- ב) ילך נא אתנו אמנון אחי.
- ג) הכו את אמנון והמתם אתו.
- ד) כי אם אמנון לבדו מת.
- ה) הנה בני המלך באו, כדבר עבדך כן היה.